KAREL JAROMÍR ERBEN
(7. 11. 1811 Miletín - 21. 11. 1870 Praha)

Rodovým původem básníka a spisovatele Karla Jaromíra Erbena se poprvé zabýval Antonín Grund ve své, dnes už těžko překonatelné monografii „K. J. Erben", vydané Melantrichem v roce 1935. První básníkovy rodokmeny v otcovské i mateřské linii pro něj tehdy sestavil miletínský kronikář František Kučera a ty se následně staly přílohou uvedené knihy. Jsou první a vítanou pomůckou pro každého Erbenovského rodopisce.

Erbenovo jméno je tradičně spojováno s Miletínem, podkrkonošským městečkem mezi Hořicemi a Dvorem Králové nad Labem. Básníkovi předkové však do města přišli teprve krátce před jeho narozením. Nejstarším bezpečně dohledaným z nich je Adam Erban, poddaný poličanského panství v Úhlejově (* kolem 1656). Do Úhlejova se přistěhoval s rodinou neznámo odkud pravděpodobně r. 1704, kdy zde podle gruntovních záznamů koupil od švagra Fridricha Borůvky živnost za 93 kop grošů českých. Zde přivedli s manželkou na svět ještě tři děti – Kateřinu (1704), Adama (1706) a Kateřinu (1708), než Adam Erban 8. 10. 1712 zemřel. Vdova Dorota se znovu provdala za Jana Jakla ze Zdobína, který rodinné hospodářství převzal a r. 1732 předal do rukou Adamu Erbanovi mladšímu.

Adam Erban narozený, resp. dle křestní matriky pokřtěný 13. 5. 1706, se oženil 23. 9. 1731 s Alžbětou Voňkovou z Rohoznice. Následně převzal od otčima úhlejovské hospodářství, které však už v roce 1736 vyměnil se starším bratrem Janem za grunt v Rohoznici později čp. 1 (dnes Miletín – Horka č.p. 198). Z jeho manželství s Alžbětou uvádí matrika šest dětí. Jsou to Jan (1732), Marie (1734), Dorota (1736), Karel (1738), Jiří (1741) a Václav (1742). Oba nejmladší synové se už narodili v Rohoznici. Adam Erban brzy zemřel 23. 4. 1744.

Jiří Erban (* 9. 4. 1741) byl krejčím v Rohoznici č.p. 42 (po přečíslování č. 83). Oženil se 30. 10. 1770 s Marií Střížkovou z Miletína a počal s ní šest dětí – Annu (1771), Josefa (1773), Marii (1776), Jana (1781), Karla (1785) a Václava (1788). V roce 1783 zrekonstruoval svůj domek – z té doby se dodnes dochovalo záklopové prkno domku č.p. 42 s nápisem *„Stalo se 1783 vystavěl jest Jiřík Erban to ale s mocí Pána Boha našeho – s nákladem všech mých dobrodinců dne 5. července"*, které je dnes uloženo v Erbenově muzeu v Miletině. V roce 1813 Jiří Erban zemřel.

K. J. Erben

Otec pozdějšího básníka Jan Erban se narodil 26. 4. 1781 v Rohoznici. Vyučil se řevcem a v roce 1800 převzal od otce rohoznický domek. 28. září 1805 se oženil s Annou Žábovou (* 2. 8. 1781, + 2. 1. 1846) nejstarší dcerou miletínského kantora Františka Žáby (1756 – 1836) a jeho manželky Anny roz. Hlavaté. Brzy po svatbě se manželé odstěhovali z Rohoznice do Miletína, kde koupili v květnu 1806 za 150 zl. dům č. 142 v dnešní ulici Barbory Linkové a zde záhy založili rodinu. Anna Erbenová-Žábová porodila celkem devět dětí, z nich však pouze dvě se dožily dospělosti. Prvním dítětem byl František * 1. 12. 1806, který zemřel už 11. 7. 1807 na kašel. Následoval František Xaver (26. 9. 1808 – 18. 8. 1810 na božec, tj. postník) a po něm už 7. listopadu 1811 narozená dvojčata Karel a Jan. Jan zemřel 29. 12. téhož roku na božec. Další Karlovi sourozenci byli Anna (11. 2. 1815 – 22. 2. 1815 na božec), Josefa * 20. 3. 1816, František (8. 3. 1818 – 15. 11. 1818 na božec), Anna (3. 4. 1821 – 24. 5. 1821 na božec) a Florián (15. 10. 1822 – 20. 10. 1822 rovněž na božec). Všechny děti Jana Erbana, s výjimkou dvojčat, jsou už v matrice zapsány jako Erbenové, nikoliv Erbanové.

Rodný dům Karla Jaromíra Erbena v Miletině

Erbanově živnosti se nedařilo a byla velice brzy značně zadlužena. Řemeslo nestačilo na uživení rodiny, proto se mu věnoval pouze v zimních měsících, zatímco v létě ho nahradil sadařením – pokrokový majitel panství Hynek Josef Falge v té době nechal vysázet v okolí města na 10.000 ovocných stromů. Erbenův dům v r. 1827 vyhořel a jeho majitel obdržel od miletínského úřadu vysvědčení nemajetnosti. Další v roce 1832. Po provdání jediné dcery Josefy předal domek zeti Františku Chmelíkovi a odešel na odpočinek. Manželka Anna zemřela 2. 1. 1846, on sám se však dočkal vnoučat i prvních synových úspěchů a na sklonku života k němu do Prahy jezdíval pravidelně trávit zimní měsíce. Zemřel v Miletině 4. 5. 1851. Na Jana Erbana údajně vzpomínali pamětníci jako na člověka „vzrůstu malého, ducha bystrého, pilného čtenáře, muže poctivého a z míry dobrého". Jeho manželka pak byla prý „žena tichá, zádumčivá, útlé postavy a jemného citu" (Alois Jilemnický).

Zápis o narození dvojčat Karla a Jana Erbanových lze nalézt v matrice farního úřadu v Miletině v knize VII (matrika N 1782 – 1821, sign. 101 – 7 SOA v Zámrsku) na str. 232b.:

November 7; Franz Haak, Kaplan; Nro. 142
Erban Karel a Ján. Gemini
Otec: Ján Erban, Sswetz. Matka: Anna, dcera Frantisska Žáby Učitele Milet. N. 98

Jiří Erban (* 9. 4. 1741) byl krejčím v Rohoznici č.p. 42 (po přečíslování č. 83). Oženil se 30. 10. 1770 s Marií Střížkovou z Miletína a počal s ní šest dětí – Annu (1771), Josefa (1773), Marii (1776), Jana (1781), Karla (1785) a Václava (1788). V roce 1783 zrekonstruoval svůj domek – z té doby se dodnes dochovalo záklopové prkno domku č.p. 42 s nápisem *„Stalo se 1783 vystavěl jest Jiřík Erban to ale s mocí Pána Boha našeho – s nákladem všech mých dobrodinců dne 5. července"*, které je dnes uloženo v Erbenově muzeu v Miletině. V roce 1813 Jiří Erban zemřel.

Otec pozdějšího básníka Jan Erban se narodil 26. 4. 1781 v Rohoznici. Vyučil se řevcem a v roce 1800 převzal od otce rohoznický domek. 28. září 1805 se oženil s Annou Žábovou (* 2. 8. 1781, + 2. 1. 1846) nejstarší dcerou miletínského kantora Františka Žáby (1756 – 1836) a jeho manželky Anny roz. Hlavaté. Brzy po svatbě se manželé odstěhovali z Rohoznice do Miletína, kde koupili v květnu 1806 za 150 zl. dům č. 142 v dnešní ulici Barbory Linkové a zde záhy založili rodinu. Anna Erbenová-Žábová porodila celkem devět dětí, z nich však pouze dvě se dožily dospělosti. Prvním dítětem byl František * 1. 12. 1806, který zemřel už 11. 7. 1807 na kašel. Následoval František Xaver (26. 9. 1808 – 18. 8. 1810 na božec, tj. postník) a po něm už 7. listopadu 1811 narozená dvojčata Karel a Jan. Jan zemřel 29. 12. téhož roku na božec. Další Karlovi sourozenci byli Anna (11. 2. 1815 – 22. 2. 1815 na božec), Josefa * 20. 3. 1816, František (8. 3. 1818 – 15. 11. 1818 na božec), Anna (3. 4. 1821 – 24. 5. 1821 na božec) a Florián (15. 10. 1822 – 20. 10. 1822 rovněž na božec). Všechny děti Jana Erbana, s výjimkou dvojčat, jsou už v matrice zapsány jako Erbenové, nikoliv Erbanové.

Erbanově živnosti se nedařilo a byla velice brzy značně zadlužena. Řemeslo nestačilo na uživení rodiny, proto se mu věnoval pouze v zimních měsících, zatímco v létě ho nahradil sadařením – pokrokový majitel panství Hynek Josef Falge v té době nechal vysázet v okolí města na 10.000 ovocných stromů. Erbenův dům v r. 1827 vyhořel a jeho majitel obdržel od miletínského úřadu vysvědčení nemajetnosti. Další v roce 1832. Po provdání jediné dcery Josefy předal domek zeti Františku Chmelíkovi a odešel na odpočinek. Manželka Anna zemřela 2. 1. 1846, on sám se však dočkal vnoučat i prvních synových úspěchů a na sklonku života k němu do Prahy jezdíval pravidelně trávit zimní měsíce. Zemřel v Miletině 4. 5. 1851. Na Jana Erbana údajně vzpomínali pamětníci jako na člověka „vzrůstu malého, ducha bystrého, pilného čtenáře, muže poctivého a z míry dobrého". Jeho manželka pak byla prý „žena tichá, zádumčivá, útlé postavy a jemného citu" (Alois Jilemnický).

Zápis o narození dvojčat Karla a Jana Erbanových lze nalézt v matrice farního úřadu v Miletině v knize VII (matrika N 1782 – 1821, sign. 101 – 7 SOA v Zámrsku) na str. 232b.:

November 7; Franz Haak, Kaplan; Nro. 142
Erban Karel a Ján. Gemini
Otec: Ján Erban, Sswetz. Matka: Anna, dcera Frantisska Žáby Učitele Milet. N. 98

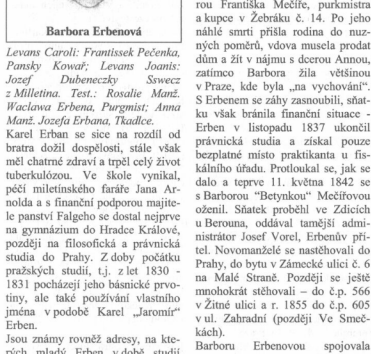
K. J. Erben v roce 1842

Barbora Erbenová

Levans Caroli: Frantissek Pečenka, Pansky Kowař; Levans Joanis: Jozef Dubeneczky Sswecz z Milletina. Test.: Rosalie Manž. Waclawa Erbena, Purgmist; Anna Manž. Jozefa Erbana, Tkadlce.

Karel Erban se sice na rozdíl od bratra dožil dospělosti, stále však měl chatrné zdraví a trpěl celý život tuberkulózou. Ve škole vynikal, péčí miletínského faráře Jana Arnolda a s finanční podporou majitele panství Falgeho se dostal nejprve na gymnázium do Hradce Králové, později na filosofická a právnická studia do Prahy. Z doby počátku pražských studií, t.j. z let 1830 - 1831 pocházejí jeho básnické prvotiny, ale také používání vlastního jména v podobě Karel „Jaromír" Erben.

Jsou známy rovněž adresy, na kterých mladý Erben v době studií bydlel. V Hradci Králové to byl dva roky podnájem v domě č.p. 83 v ulici V Kopečku. V Praze pak podkrovní pokojíky v Železné ulici 493/I, Kaprové 45/I a Konviktské 296/I vesměs na Starém Městě.

Důvěrný přítel ze studií Karel Havlík (1811 – 1884) brával často Erbena na návštěvy do svého rodiště, Žebráku na Berounsku. Zde se Erben často účastnil ochotnických představení a napsal zde také svoje jediné dramatické dílo, frašku „Sládci". Především se zde však r. 1835 zamiloval do Barbory Mečířové (* 1818 v Žebrácích). Byla dcerou Františka Mečíře, purkmistra a kupce v Žebráku č. 14. Po jeho náhlé smrti přišla rodina do nuzných poměrů, vdova musela prodat dům a žít v nájmu s dcerou Annou, zatímco Barbora žila většinou v Praze, kde byla „na vychování". S Erbenem se záhy zasnoubili, sňatku však bránila finanční situace - Erben v listopadu 1837 ukončil právnická studia a získal pouze bezplatné místo praktikanta u fiskálního úřadu. Protloukal se, jak se dalo a teprve 11. května 1842 se s Barborou "Betynkou" Mečířovou oženil. Sňatek proběhl ve Zdicích u Berouna, oddával tamější administrátor Josef Vorel, Erbenův přítel. Novomanželé se nastěhovali do Prahy, do bytu v Zámecké ulici č. 6 na Malé Straně. Později se ještě mnohokrát stěhovali – do č.p. 566 v Žitné ulici a r. 1855 do č.p. 605 v ul. Zahradní (později Ve Smečkách).

Barboru Erbenovou spojovala s manželem fada zálib včetně veršování a zájmu o lidovou slovesnost. Aktivně působila v pražských ženských spolcích. To, co bylo pro ni zálibou, bylo však pro Erbena vášní. Často ji k její nelibosti na dlouhé týdny opouštěl a odjížděl sbírat materiál pro svoji práci do nejrůznějších koutů Čech, později i Evropy.

První dítě vzešlé z manželství byla dcera Blažena narozená 17. 11. 1844 v Praze, následovala ji Ladislava 27. 6. 1846, rovněž v Praze. Třetím byl syn Jaromír, narozený v komplikované době 6. 10. 1848 v Žebráku. Erben velice těžce nesl jeho smrt 31. 3. 1849 v Praze. Posledním dítětem, zrozeným z tohoto manželství, byla 6. 10. 1850 dcera Bohuslava.

V létě 1851 se stal K. J. Erben archivářem města Prahy, což mu konečně zajistilo dostatečný příjem (1000 zl. ročně) a zároveň dostatek času pro vlastní tvorbu, mj. pro přípravu vydání „Kytice". Ta vyšla v únoru 1853, téměř dvacet let po napsání „Polednice" a patnáct let po úspěšném „Pokladu".

Koncem roku 1856 se u Barbory Erbenové projevila náhle fatální choroba - rakovina prsních žláz. Celá rodina se přestěhovala do klidnějšího a levnějšího bytu ve Vlašské ulici č. 333 „U Žluté růže" na Malé Straně, kde strávila Barbora Erbenová poslední měsíce svého života. 20. 8. 1857 zemřela v nedaleké nemocnici Milosrdných sester.

Dcery K. J. Erbena

K. J. Erbena postihl úděl vdovce - domov bez hospodyně a tři nedospělé dcery. Proto se záhy, z ryze praktických důvodů, znovu oženil. Novou ženou se mu stala přítelkyně Erbenovy sestřenice Františky Žábové, Žofie Mastná (* 1835 v Lomnici nad Pop.). Svatba se konala 15. 2. 1859 a 16. 12. téhož roku se v Praze narodil Erbenovi druhý syn - Vladimír. I jeho však stihl osud staršího bratra - zemřel sotva půlroční 9. 6. 1860. Z manželství se narodila ještě dcera Marie, i ona však záhy zemřela (1862 - 1864).

V průběhu šedesátých let a na sklonku svého života se Erben věnoval především vydávání výborů

K. J. Erben v roce 1870

z lidové slovesnosti a překladům ze slovanských jazyků. Z vlastní tvorby to byly především pohádky. Celoživotní zdravotní komplikace se po padesátém roce věku stále stupňovaly a básníkovi se přestávalo dostávat sil. Velice zchátral a vypadal o deset let starší, než skutečně byl. Na podzim roku 1870 pak přišel konec. K tuberkulóze se v listopadu přidal zánět jater. V sobotu 19. 11. nadiktoval svoji poslední vůli, v noci na neděli se nechal zaopatřit přítelem, katechetou P. Kralovcem a po posledním probdělém dni v jednu hodinu v noci dne 21. listopadu 1870 Karel Jaromír Erben zemřel. Příčina smrti uvedená v matrice: „Rozmíšení krve". Slavného pohřbu 23. listopadu se zúčastnily stovky lidí včetně mnoha význačných osobností své doby v čele s Palackým, Riegrem, pražským primátorem Dittrichem a dalšími. Průvod z úmrtního domu v Michalské ulici č. I-440 „U Jelena" došel na Malostranský hřbitov v Košířích, kde byl básník pohřben ke své první manželce. Později, po zrušení hřbitova, byly jejich ostatky 28. června 1908 přeneseny na Olšanský hřbitov.

Vdova po básníkovi, Žofie Erbenová, se stala společně s Erbenovým přítelem, archivářem dr. Josefem Emlerem poručnicí dvou nevlastních, dosud nezletilých dcer Ladislavy a Bohuslavy. Obě vychovala, stáhla se do ústraní a žila střídavě u příbuzných v Lomnici nad Popelkou a v Praze, kde 23. 10. 1905 zemřela.

Blažena Erbenová, nejstarší a nadaná básníkova dcera, navštěvovala společně se sestrami německou hlavní dívčí školu na Malé straně, měla i domácího učitele. Při závěrečné zkoušce ve 4. tř. byla druhou v ročníku. Po dalších studiích se stala učitelkou a působila v letech 1871 – 1902 na pražské Vyšší dívčí škole. Zůstala celý život svobodná, posléze dožívala v klášterním penzionátě na Smíchově. Zde ji pravidelně navštěvoval Antonín Grund při sběru materiálu pro svoji knihu. Zemřela 21. 4. 1933 v Praze.

Ladislavu Erbenovou nechal otec po základních studiích vyučit švadlenou. I ona zůstala svobodná a bezdětná. Zemřela předčasně 23. (24.?) 9.1892.

Bohuslava Erbenová, (* 6. 10. 1850, +15. 1. 1924 v Praze) se po základních studiích věnovala na přání otce hudbě. Provdala se 2. 8. 1879 za dr. Antonína Rezka (* 13. 1. 1853 v Jindřichově Hradci, + 3. 2. 1908 v Praze), historika, univerzitního profesora a v letech 1900 – 1903 ministra pro české záležitosti ve Vídni. Z jejich manželství vzešly dvě dcery:

Bohuslava * 29. 6. 1882 v Karlíně. Provdala se r. 1903 za univ. prof. MUDr. Stanislava Kostlivého (* 30. 10. 1877 ve Vídni, + 7. 12. 1946), pozdějšího význačného lékaře, rektora bratislavské univerzity a zakladatele slovenské chirurgie. Porodila tři dcery – Ludmilu (1904), Bohuslavu (1910) a Marii (1914). Bohuslava Kostlivá zemřela 7. 3. 1964 v Hořovicích. Její současní potomci žijí převážně v Bratislavě, dále v Českých Budějovicích, Mostě a v Kanadě.

Ludmila * 25. 2. 1887 v Praze. Provdala se r. 1907 za advokáta JUDr. Jana Kličku (* 31. 7. 1867 v Příbrami, + 26. 5. 1934 v Příbrami). Jejich potomkem byla dcera Bohuslava (* 1925 v Praze). Ludmila Kličková zemřela r. 1966 v Olomouci.

Slavnostní odhalení Erbenova pomníku 28. července 1901

Básníkova sestra Josefa (1816 – 1886) se provdala r. 1836 za miletínského truhláře Františka Chmelíka (1815 – 1883). Převzali rodný dům v Miletině č. 142, který Chmelík po velkém požáru r. 1846 vystavěl z kamene do dnešní podoby. Měli pět dětí, byli to František (1838), Karolina (1841), Karel (1844), Marie (1849) a Jan (1851). Z nich založil rodinu pouze Karel, který převzal otcovo řemeslo a oženil se s Karolinou Mikulkovou z Chroustova. I jejich dcera Anna prožila celý svůj život v Miletině, v domě č.p. 32. Provdala se dvakrát, poprvé za cukráře Josefa Balihara z Rohoznice, podruhé za holiče Jana Čeřovského.

Jan Hlavatý ml.,
www.hlavati.cz